

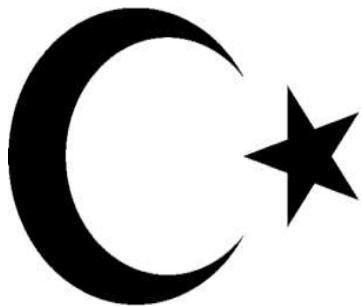
Ενότητα 5 – Η Βυζαντινή, Αραβική και Ευρωπαϊκή ιατρική

Universidad Complutense de Madrid, Spain

Μεσαίωνας: 5^{ος}-15^{ος} Αιώνας

- Η ιατρική είναι η σύνθεση της Ελληνικής παράδοσης που παραδόθηκε μέσω των Γαληνικών έργων και των τριών πολιτισμικών πλαισίων:
 - Βυζαντινού: ανατολικός Χριστιανισμός
 - Ισλαμικού: Ισλαμισμός
 - Δυτικο-Ευρωπαϊκού: ρωμαϊκός Χριστιανισμός

Χριστιανισμός και Ιατρική

- Το Ευαγγέλιο και το καθήκον να φροντίζουμε τους αρρώστους
- *Αλλά όταν άκουσε αυτό, είπε, "Αυτοί που είναι καλά δεν έχουν καμία ανάγκη από έναν γιατρό, αλλά εκείνοι που είναι άρρωστοι" (Ματθ. 9, 12)*
- *"Δεν είναι οι υγιείς που χρειάζονται ένα γιατρό, αλλά οι άρρωστοι. Δεν έχω έρθει για να καλέσω τους δίκαιους, αλλά τους αμαρτωλούς" (Μάρκ. 2, 17)*
- *"Δεν είναι ο υγιής που χρειάζονται ένα γιατρό, αλλά ο άρρωστος (Luke, V, 31)*

Ασθένειες ως οργή του Θεού

- Ο Ιησούς αντιμάχεται τις παραδοσιακές προχριστιανικές απόψεις θρησκείας: Μεσοποταμία και Αίγυπτος και σχετική εβραϊκή επεξήγηση στην Παλαιά Διαθήκη (Δευτερονόμιο, Λευιτικός) και το Ταλμούδ
- *Καθώς προχωρούσε, είδε έναν τυφλό από τη γέννησή του. Οι μαθητές του τον ρώτησαν «Ραβίνοι, που αμάρτησε, αυτός ο άνθρωπος ή ο γονιός του, και γεννήθηκε τυφλός;» Ούτε αυτός ο άνθρωπος ούτε οι γονείς του αμάρτησαν» είπε ο Ιησούς «αλλά αυτό συνέβη έτσι ώστε τα έργα του Θεού να εκτεθούν σε αυτόν» (Ιωάννης, 9, 1-3)*

Το χριστιανικό ηθικό καθήκον της φροντίδας

- Η αγάπη προς την ανθρωπότητα ως προϋπόθεση για την αγάπη προς την τέχνη της φροντίδας

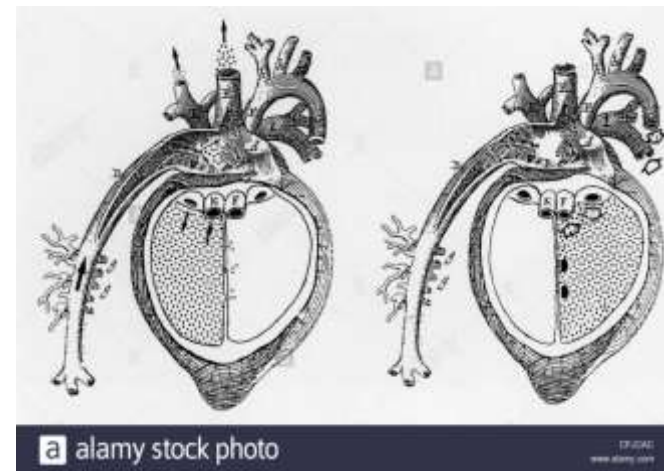
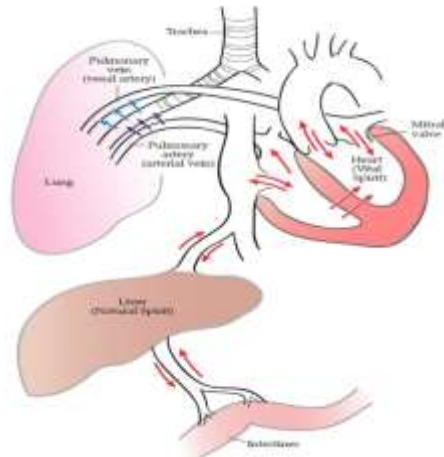
Φιλανθρωπία → Φιλοτεχνία

- Η γέννηση της ιατρικής φιλανθρωπίας ενσωματώνει την ηθική και κλινική φροντίδα και είναι η αρχή μιας διαδικασίας που έληξε με την κατασκευή των πρώτων νοσοκομείων
-

Η παρακμή του Γαληνισμού

- Στο τέλος της Ελληνιστικής Εποχής υπάρχουν δύο διαφορετικά είδη γιατρών
 - Έλληνες ιατροί: *ιατροσοφοί* που χρησιμοποιούν την Αλεξανδρινή ερμηνευτική μέθοδο για να διαβάσουν και να σχολιάσουν το Ιπποκρατικό ιατρικό έργο υπό την επίδραση της φιλοσοφίας της Ακαδημίας Αθηνών
 - Λατίνοι ιατροί: μεταφραστές Ελλήνων ιατρών και οπαδοί της Γαληνικής ιατρικής

Βυζαντινή Ιατρική

- Ως συνέπεια της διαίρεσης της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας σε Δυτική και Ανατολική, η Κωνσταντινούπολη (Βυζάντιο) έγινε η πρωτεύουσα της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας το 330 μ.Χ. μέχρι το 1453.
- Η διαίρεση ενοποίησε μία νέα επικράτεια στην ανατολική πλευρά με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:
 - Ελληνική γλώσσα
 - Χριστιανισμός
 - Φεουδαρχική οικονομία
 - Ελληνισμός

Ιατρική στη βυζαντινή κοινωνία

- Ο γιατρός έχει έναν αναγνωρισμένο κοινωνικό ρόλο
- Φορολογική απαλλαγή
- Κατασκευή νοσοκομείων
- Ύπαρξη δύο διαφορετικών πρακτικών:
 - Μία που συνέχιζε την ιπποκρατική ιατρική
 - Μία άλλη με δεισιδαιμονικό χαρακτήρα

Βυζαντινή ιατρική και Ιπποκρατική παράδοση

- Μεγάλη επιρροή των έργων του Γαληνού λόγω της χρήσης της ελληνικής γλώσσας
- Παρακμή του Γαληνισμού
 - Εξάντληση του ελληνικού πολιτισμού
 - Η διαφορά μεταξύ της «πόλις» και της «αυτοκρατορίας» ως πολιτικών οργανώσεων
 - Επιρροή των ανατολικών πολιτισμών
 - Ο ρόλος της πίστης και της θρησκείας σε κάθε μορφή γνώσης
 - Η παρακμή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και του πολιτισμού της
 - Απόρριψη μέρους των έργων του Γαληνού για τον εγγενή παγανισμό του
 - Χαλάρωση του φυσιολογικού ορθολογισμού

Βυζαντινή ιατρική και δεισιδαιμονική κουλτούρα

- Προ-Ιπποκρατική ιατρική: *εγκοίμηση*, χρήση της θεραπευτικής δύναμης των χεριών, σπονδές
- Επιρροή της Εβραϊκής Καμπάλα
- Επιρροή της αιγυπτιακής ιατρικής: Ο *Thot* έγινε *Ερμής Τρισμαγιστος* στα Ελληνικά
- Αστρολογία, Αλχημεία
- Επικάλυψη μεταξύ Παγανιστικής και Χριστιανικής κουλτούρας σε θέματα θρησκευτικών τελετουργιών
 - Άγ. Κύρος και Ιωάννης: *Ανάργυροι* (όχι προσοδοφόρα πρακτική)
 - Χριστιανική *εγκοίμηση*

Ισλάμ

- Muhammad (570-632) μέλος της φυλής Quraysh που κυβερνούσε τη Mecca
- Φτωχό ορφανό που έγινε πλούσιος έμπορος
- Γύρω στα 40 έλαβε το κάλεσμα: το Qur'an (Κοράνι) του αποκαλύφθηκε σε όραμα
- Ο τελευταίος προφήτης που προήλθε απευθείας από τον Αδάμ και το Νώε
- Το 622 μ.Χ η Hegira αντιπροσωπεύει την ίδρυση του Ισλάμ, την απόδραση από τη Μεδίνα ως συνέπεια της δίωξης των Μουσουλμάνων στη Mecca
- Κατά τη στιγμή του θανάτου του, το Ισλάμ κατέκτησε όλη την Αραβία

Αραβική ιατρική

- Σύνθεση μεταξύ της μαγείας και της εμπειρικής ιατρικής των Αραβικών φυλών και του ελληνικού πολιτισμού, ως συνέπεια της επέκτασης του Ισλάμ στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και τη Μέση Ανατολή
 - Ελληνισμός
 - Ισλαμικός μονοθεϊσμός
- Οι μεταφράσεις της Ελληνικής επιστήμης και ιατρικής στην Ισλαμική κουλτούρα παράγονται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις:
 - “βρείτε τη γνώση ακόμη κι αν πρέπει να πάτε στην Κίνα”
 - “Όποιος φεύγει από το σπίτι του για να βρει τη γνώση θα βρει το δρόμο του Αλλάχ”

Η μετάφραση της Ελληνικής ιατρικής

Hunayan Ibn Ishaq (Iohannitus)

- Ιπποκρατικά και Γαληνικά έργα στα Συριακά
- Ελληνικά και Περσικά Ιπποκρατικά χειρόγραφα στα Συριακά και τα Αραβικά
- Νεστοριανοί Χριστιανοί που ζουν στη Βαγδάτη
- Mesue' ο Πρεσβύτερος
 - Διευθυντής του Νοσοκομείου της Βαγδάτης
 - Μετάφραση της Ελληνικής ιατρικής από την Αλεξάνδρεια στα Αραβικά

Isagoge του Iohannitus

- Εγχειρίδιο αναφοράς για την αραβική ιατρική, μετάφραση έργου προερχόμενου από την Αλεξανδρινή Σχολή, σύνθεση της γαληνικής ιατρικής στον αραβικό κόσμο
- Το μεταφραστικό κίνημα αντιπροσωπεύει μια καινοτόμο προσέγγιση στη διδασκαλία και την εκμάθηση της ιατρικής και μετέτρεψε την αραβική γλώσσα σε μια πρωτότυπη λόγια γλώσσα
- Ο Hunayn έγραψε το έργο «*Ιατρικές ερωτήσεις και απαντήσεις*», ένα εγχειρίδιο για φοιτητές, μετά από τη διαίρεση μεταξύ της φυσικής οργάνωσης του σώματος και της μη-φυσικής ή αντίθετης στη φύση ασθένειας

Rhazes (854-925 A.D.)

- Ο σημαντικότερος κλινικός ιατρός της Αραβικής Ιατρικής
- *Η ενάρετη ζωή* (al-Hawi)
 - Μια κλινική εγκυκλοπαίδεια, περιγραφή ασθενειών και έκθεση της σχετικής κλινικής εμπειρίας
 - Επισημαίνει τις διαφορές μεταξύ της θεωρίας του Γαληνού και της κλινικής του εμπειρίας.
- *Μια πραγματεία για την ευλογιά και την ιλαρά*
 - Η πρώτη κλινική μονογραφία για την ευλογιά που επικεντρώνεται στην κλινική παρατήρηση της ασθένειας
- *Το Περιεκτικό Βιβλίο*
 - Εισαγωγή στην ιατρική, την ανατομία, τη φυσιολογία και την παθολογία
 - Σύγκριση μεταξύ ιπποκρατικής ιατρικής και της άμεσης παρατήρησης

Avicenna (980-1037 A.D.)

- Ο πιο σημαίνων γιατρός και φιλόσοφος του Μεσαίωνα (γεννήθηκε στο σημερινό Ουζμπεκιστάν)
- Ο *Κανόνας της Ιατρικής* είναι μια ιατρική εγκυκλοπαίδεια και έγινε ένα πρότυπο εγχειρίδιο του Μεσαίωνα και της Σύγχρονης ιατρικής.
 - Όλα τα κλινικά συμβάντα έχουν αιτιώδη λόγο
- Εφάρμοσε την αριστοτελική θεωρία της αιτιολογίας στην ιατρική στις 4 αιτίες της ασθένειας
 - Υλική αιτία: η κατάσταση του σώματος σε ειδικές περιστάσεις
 - Ικανή αιτία: οι περιβαλλοντικές ή πολιτισμικές συνήθειες
 - Διαμορφωτική αιτία: η κατάσταση του σώματος
 - Τελική αιτία: το σώμα που λειτουργεί

Μεσαιωνική ιατρική στην Ευρώπη (V-XV αι. μ.Χ.)

- Μοναστική ιατρική
 - Ιερέας-ιατρός απαντά στη Χριστιανική υποχρέωση να βοηθήσει τους ασθενείς ανθρώπους
 - Θεωρείται περισσότερο φιλοσοφία παρά επιστήμη
 - Επηρεάστηκε από τη θεωρία των χυμών και από κάποιες Ιπποκρατικές αναφορές αλλά όχι από το σύνολο της Ιπποκρατικής Συλλογής
 - Κάποια έργα από τους Ρούφο, Διοσκουρίδη και Γαληνό και αποσπάσματα Βυζαντινής ιατρικής
- Μη-μοναστική ιατρική
 - Εβραίοι ιατροί
 - Βυζαντινοί ιατροί
 - Ιατροί που βρίσκονταν σε Βαρβαρικά Βασίλεια

Η Σχολή του Salerno

- Άνοιξε το 10^ο αι. στο Salerno (Νότια Ιταλία)
 - Πρώιμο στάδιο
 - Επίδραση της Βυζαντινής ιατρικής
 - Η παθολογία βασίζεται στην Ιπποκρατική θεωρία των χυμών
 - Αποθέωση του Salerno
 - Μεταφράσεις του Κωνσταντίνου του Αφρικανού από την Αραβική στα Λατινικά
 - *Μέθοδος θεραπείας* του Γαληνού
 - *Εισαγωγή* του Johannitius
 - *Ιπποκρατικοί Αφορισμοί*
 - Παρακμή του Salerno
 - Γέννηση των Πανεπιστημίων
 - Παρακμή της Σχολής

Πανεπιστήμια

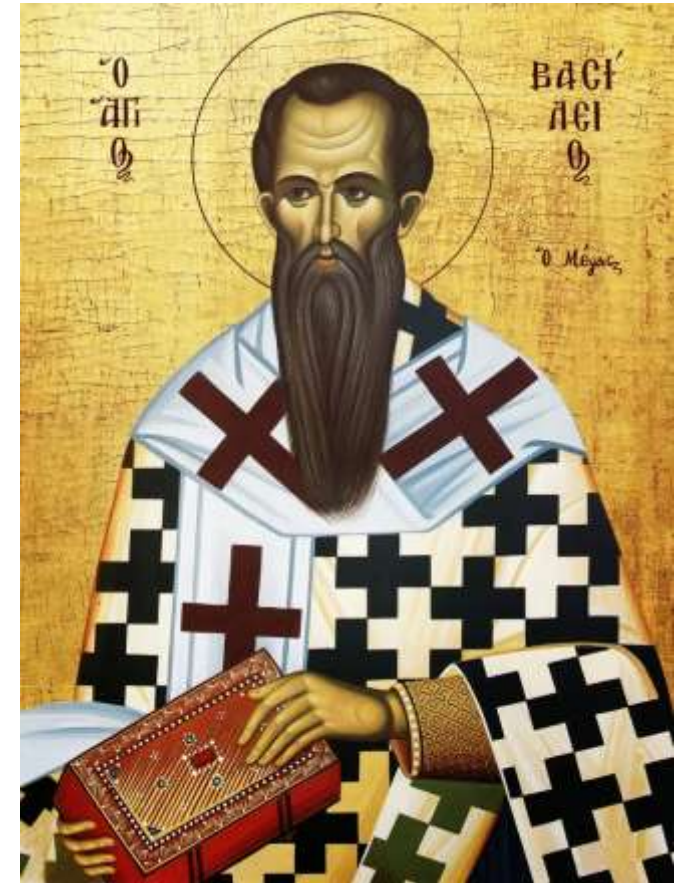
- Από το 12^ο αιώνα και εξής, τα Πανεπιστήμια αναλαμβάνουν σταδιακά το μονοπώλιο της γνώσης και καθορίζουν ένα πρότυπο εκπαίδευσης
 - Σχολαστικισμός ως μέθοδος εκμάθησης και διδασκαλίας στην ιατρική
 - Εγκυκλοπαιδική προσέγγιση των φυσικών επιστημών
 - Πειραματική μέθοδος
- Οι πιο σημαντικές ιατρικές σχολές: Montpellier, Bologna, Padua, Florence
- Εκμάθηση με βάση περιπτώσεις
 - *Consilium* του Tadeo Alderotti: η επικέντρωση σε μία μόνο κλινική περίπτωση (μελέτη περίπτωσης) είναι χρήσιμη για τον ασθενή (ιατρική με επίκεντρο τον ασθενή) και τον φοιτητή ιατρικής

Η ιατρική υπό την οπτική της ορθόδοξης θεολογίας

- Καταφατική και θετική προσέγγιση
- Ο Ιησούς Χριστός θεραπεύει πολλούς άρρωστους ανθρώπους, τόσο σωματικά όσο και πνευματικά.
- Η εκκλησιαστική παράδοση βλέπει τον Ιησού Χριστό ως «Θεραπευτή της ψυχής και του σώματος»
- Η ορθόδοξη θεολογία τονίζει σαφώς τους περιορισμούς της ιατρικής: η ιατρική θεραπεία και η αποκατάσταση της υγείας είναι προσωρινά, η σωτηρία που δίνεται από τον Θεό είναι αιώνια

Η ιατρική ως δώρο του Θεού στον άνθρωπο

- Μέγας Βασίλειος: Η ιατρική είναι το δώρο του Θεού λόγω της ανθρώπινης αδυναμίας απέναντι στον πόνο και την ασθένεια
- Η ιατρική ως πρότυπο για τη θεραπεία της ψυχής: καθώς φροντίζει κανείς την υγεία του, με τον ίδιο τρόπο πρέπει να φροντίζει για την ηθική και πνευματική του ζωή
- Η ιατρική ως ένας ιδιαίτερος τρόπος αγάπης και φροντίδας του γείτονα

Ορθόδοξη λειτουργική ζωή

- Η Ορθόδοξη Εκκλησία, αναγνωρίζοντας τη σημασία της ασθένειας και της θεραπείας, έχει από πολύ νωρίς εντάξει την προσευχή για τους ασθενείς στην καθημερινή λειτουργική ζωή
- Το Μυστήριο του Χρίσματος (Μάρκος 6, 13)
- Προσευχή στη Θεία Λειτουργία για ανακούφιση του πόνου, θεραπεία των ασθενών, ανώδυνο θάνατο και σωτηρία

Ιατρική και διακονία των ασθενών στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία

- Οι Βυζαντινοί ξενώνες – τα πρώτα δημόσια ιδρύματα που προσφέρουν ιατρικές υπηρεσίες στους αρρώστους
- «Βασιλείας» - Ο Άγιος Βασίλειος έχτισε ένα νοσοκομείο το 370, σε ένα προάστιο της Καισάρειας, με όλο το απαραίτητο εξειδικευμένο προσωπικό.
- Γρηγόριος ο Θεολόγος: Η Βασιλείας μια «νέα πόλη» φιλανθρωπίας και διακονίας
- Η Μονή Παντοκράτορος στην Κωνσταντινούπολη είχε πολλές φιλανθρωπικές εγκαταστάσεις, όπως ξενώνες για επισκέπτες και ξένους, σπίτια για ηλικιωμένους και εξειδικευμένα νοσοκομεία